

اصول پرورش و نگهداری

مرغ بومی

در روستا

پرورش مرغ بومی	عنوان :
اداره رسانه های آموزشی، مدیریت هماهنگی ترویج کشاورزی، سازمان جهاد کشاورزی خراسان رضوی	ناشر :
مدیریت طیور، معاونت بهبود تولیدات دامی	به سفارش :
– کاظم زمان زاده	مسئولان نشریه :
مهندس امیر محمد پور	تهیه و تنظیم :
مهندس علیرضا شوریده، مهندس جواد خوانساری و دکترسید رضا دیانت	با همکاری :
امیر عرفانیان عبادی	مدیر اجرایی و ویراستار :
مجتبی احسانی	گرافیک و صفحه آرایی :
لیتوگرافی، چاپ و صحافی : دقت ۳۱۲۵۰۵۲ (۶ خط)	
۱۰۰۰ نسخه	شمارگان :
بهمن ۱۳۹۰	زمان چاپ :

کد: ۱۰۶۴ - ۹۰

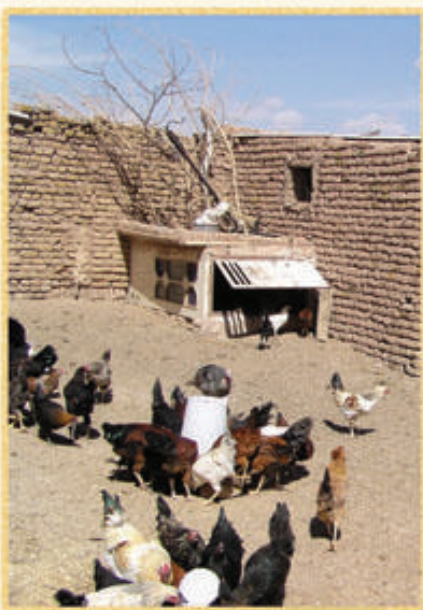
* مقدمه

به منظور استفاده از منابع غذایی غیر قابل استفاده در روستاها و تأمین بخشی از پروتئین مورد نیاز جامعه روستایی، طرح تکثیر و پرورش مرغ بومی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در حال حاضر در برخی کشورهای در حال توسعه، بیشترین حجم مرغ و تخم مرغ مورد نیاز، از محل مرغ‌های بومی تأمین می‌شود. به

عنوان مثال؛ بر اساس گزارش سازمان خواربار جهانی، ۸۰٪ جمعیت مرغ‌های موجود در قاره آفریقا را مرغ‌های بومی تشکیل می‌دهد. مرغ‌های بومی به دلیل تولید تخم مرغ ارگانیک و سالم و میزان کلسترول کمتر، مورد توجه می‌باشد.

علاوه بر موارد گفته شده، بیشتر بر قدرت سازش پذیری مرغ‌های بومی در شرایط نامساعد محیطی تأکید می‌شود. همچنین درآمد جنبی حاصل از پرورش آن‌ها، کمک زیادی به اقتصاد خانوار روستایی می‌کند.

* خصوصیات مرغ بومی ایران

مرغ بومی ایران دارای چهار مشخصه است؛

- ۱- ماندگاری در شرایط روستا
- ۲- مقاومت در مقابل بیماری‌های منطقه‌ای
- ۳- قانع بودن و تغذیه به وسیله ضایعات کشاورزی، مازاد غذای روستائیان، پس چر غلات، ضایعات باغ‌ها و ...
- ۴- تولید سالم (ارگانیک)

* روش نگهداری مرغ بومی

تلفیقی از دو روش «صنعتی» و «سنتی» می‌تواند باعث افزایش تولیدات مرغ بومی (گوشت و تخم مرغ) شود.

اگر شرایط زیست و تغذیه طیور بومی بهبود یابد، با توجه به «به‌گزینی و عملیات اصلاح نژادی» که در ایستگاه‌های مرغ بومی انجام می‌شود، به یقین منجر به افزایش تولید خواهد شد.

* احداث آشیانه

آشیانه مرغ بومی بهتر است با توجه به امکانات موجود در روستا و شرایط اقلیمی ساخته شود.

آشیانه باید به صورت عایق و قابل شستشو و با حداقل هزینه ساخته شود.

کف سالن با مصالح موجود در روستا هموار و دیوارهای جانبی جایگاه از داخل قابل شستشو باشد.

سقف نیز حتی الامکان با مصالح عایق پوشانده شده باشد تا از شرایط آب و هوایی محیط اطراف متأثر نشود.

عمل تهویه و تنظیم نور به صورت طبیعی و با باز و بسته کردن پنجره‌های آشیانه صورت گیرد. توصیه می‌شود؛ برای کنترل نور و استفاده از خاصیت ضدعفونی‌کنندگی آن، از ورق تلق‌های تیره رنگ (upvc)) به جای شیشه استفاده شود؛ زیرا اشعه ماوراء بنفش که دارای خاصیت ضدعفونی‌کنندگی است نمی‌تواند از شیشه عبور کند.

برای هر ۱۰ تا ۱۲ متر مربع مساحت کف آشیانه، یک متر مربع پنجره کافی است. برای جلوگیری از ورود حشرات موزی و حیوانات مضر، بهتر است پشت پنجره ها را توری بکشیم.

گردشگاه محوطه جلو آشیانه

در مناطق گرمسیر، پنجره ها نزدیک سقف، و در مناطق سردسیر، پنجره ها را نزدیک کف جایگاه احداث می کنند.

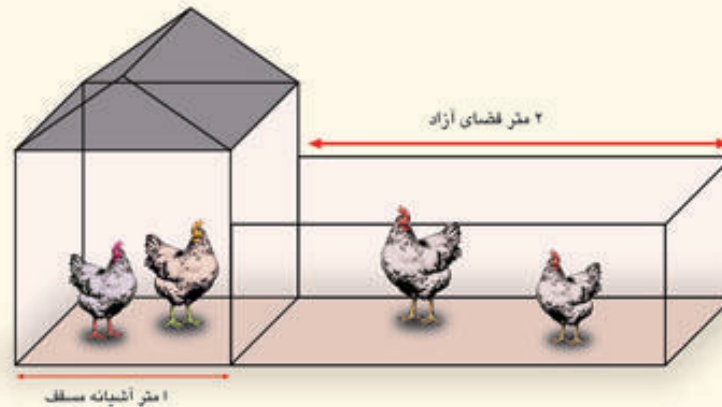
احداث گردشگاه در محوطه جلو آشیانه، به منظور استفاده طیور بومی از هوای آزاد ضروری است. مساحت گردشگاه بهتر است دو برابر مساحت آشیانه (و حتی بیشتر) در نظر گرفته شود. لازم است اطراف گردشگاه به وسیله توری محصور شود. اگر در محوطه گردشگاه، گیاهانی از قبیل یونجه و شبدر کشت، شود بسیار مفید خواهد بود؛ زیرا می تواند به صورت تناوبی مورد چرای طیور قرار گیرد.

ارتفاع آشیانه

ارتفاع آشیانه باید در مناطق گرمسیر بیشتر از مناطق سردسیر باشد. یعنی در مناطق گرمسیر حدود ۵/۳ الی ۴ متر و در مناطق سردسیر ۳ الی ۵/۳ متر باشد. آشیانه را «در مناطق گرمسیر شرقی - غربی» و «در مناطق سردسیر شمالی - جنوبی» می سازند.

* مساحت لازم برای پرورش مرغ بومی

به ازاء هر ۴ قطعه مرغ بومی، یک متر مربع آشیانه مسقف و ۲ متر مربع فضای آزاد لازم است.

* اندازه لبه دانخوری

- برای جوجه‌های ۲ تا ۴ هفته؛ ۲ سانتی متر
- برای نیمچه‌ها؛ ۷ تا ۸ سانتی متر
- و برای مرغ‌های تخمی؛ ۱۰-۱۵ سانتی متر باید باشد.

* آبخوری‌های ناودانی یا طولی

- برای جوجه تا سن ۵ هفتگی؛ یک سانتی متر
- از ۵ تا ۸ هفتگی؛ ۱/۵ تا ۲ سانتی متر
- و برای مرغ‌های بالغ و تخم‌گذار؛ ۵/۲ سانتی متر لبه لازم است.

اگر از آبخوری‌های سیفونی استفاده می‌شود، برای هر ۵۰ قطعه مرغ بومی تخم‌گذار، یک عدد در نظر می‌گیرند.

لانه تخم گذاری

«برای هر ۵-۶ قطعه مرغ، یک لانه تخم گذاری معمولی» و «برای هر ۵۰ قطعه مرغ، یک مترمربع لانه تخم گذاری جمعی» لازم است.

لانه تخم گذاری باید حداقل یک ماه قبل از شروع تخم گذاری در داخل آشیانه قرار گیرد تا مرغ عادت کند در داخل آن، تخم گذاری کند. همچنین بعضی مواقع، مرغ های کرچ در لانه تخم گذاری تجمع می کنند که باعث خفگی و مرگ آن ها می شود. برای جلوگیری از این مشکل باید مرغ های کرچ را از لانه ها خارج کرد و در معرض نور شدید خارج از جایگاه قرار داد.

چوب خوابگاه

مرغ ها بر حسب غریزه عادت دارند در جاهای بلند استراحت کنند. بنابراین، نصب چوب خوابگاه در آشیانه بسیار مفید است. این کار باعث می شود مرغ ها از نشستن

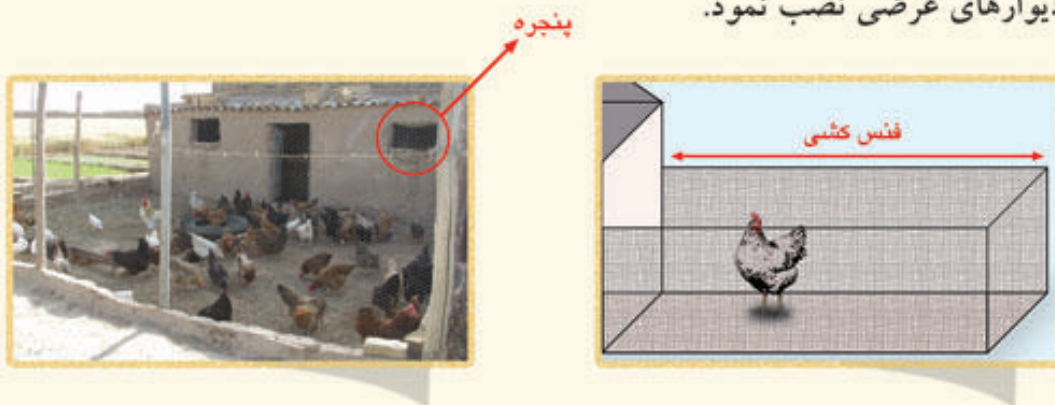
بر روی ظروف آبخوری و دانخوری خودداری کنند. در نتیجه این ظروف کمتر در معرض آلودگی به مدفوع قرار می گیرند.

طول این چوب ها به ازاء هر مرغ ۲۰-۲۵ سانتی متر در نظر گرفته می شود.

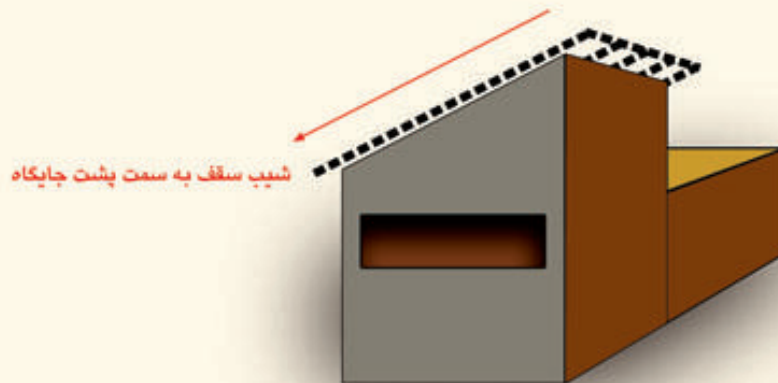
ارتفاع چوب خواب «برای جوجه ها ۴۰ سانتی متر» و «برای مرغ های بالغ ۹۰ سانتی متر» از سطح جایگاه می باشد.

الگوی ساخت آشیانه مرغ بومی

فنس کشی؛ به این صورت که دیوار طولی پشت، دیوار طولی جلو و دیوارهای عرضی جانبی به وسیله مصالح موجود در روستا ساخته شود. ارتفاع این دیوارها، یک متر در قسمت پایین می تواند باشد و بقیه (تا ارتفاع ۲ متر) را می شود فنس کشی کرد. با احداث پنجره هایی در دیوارهای عرضی و یا پشتی می توان از نور خورشید ساعت های بعد از ظهر، استفاده بیشتری کرد. درب آشیانه را می توان در یکی از دیوارهای عرضی نصب نمود.

اگر برای سقف آشیانه از ایرانیت استفاده می شود، باید با گل اندود کردن، یا قرار دادن کاه و کلش بر روی سقف پشتی و یا نصب کانتکس در زیر سقف، آن را عایق کرد. شیب سقف باید به طرف قسمت پشت جایگاه باشد تا موقع بارندگی، باعث تجمع آب در داخل گردشگاه نشود.

تهویه و نورگیری آشیانه، به صورت طبیعی انجام می‌شود. در فصل‌های سرد برای گرم نگاه داشتن جایگاه، می‌توان قسمت فنس‌کشی جلو را به وسیله یک لایه پلاستیک

پوشانند. به این ترتیب، جایگاه از خطر ریزش برف و باران در امان می‌ماند.

این نوع جایگاه برای نگهداری گله‌های ۵۰ الی ۳۰۰ قطعه ای در روستا پیشنهاد می‌شود.

مساحت گردشگاه جلو آشیانه (برای چرای آزاد طیور) باید دو برابر مساحت جایگاه مسقف باشد. این نوع جایگاه برای مناطق گرمسیری توصیه می‌شود.

به منظور احداث جایگاه مرغ بومی برای مناطق سردسیر، پیشنهاد می‌شود؛ دیوارکشی جانبی جایگاه «در قسمت‌های عرضی، کامل» و «در قسمت‌های طولی، تا یک متر مانده به سقف» انجام شود.

بقیه ارتفاع تا زیر سقف به صورت آزاد و تنها به وسیله ستون‌هایی به سقف متصل شود. لازم است پنجره‌های ثابت در نزدیک کف جایگاه در دیوار جانبی نصب شوند. سایر مشخصات جایگاه، مانند آشیانه‌های قبلی می‌باشد.

آماده کردن جایگاه پرورش

قبل از انتقال جوجه‌ها به محل پرورش، باید سالن را آماده کرد. کلیه لوازم و بستر، جمع آوری و از جایگاه خارج شود. پس از گردگیری، دیوارها، سقف و پنجره‌ها را تمیز می‌کنیم. به وسیله آب معمولی، جایگاه شسته و ضدعفونی شود.

در صورت امکان، بهتر است کف سالن با شعله‌افکن سوزانده شود تا کلیه عوامل

بیماری‌زا از بین بروند.

بعد از آن، درب و پنجره‌ها را باز می‌گذاریم تا سالن خشک شود. و در نهایت، بستر را پهن و دانخوری‌ها و آبخوری‌ها را در جاهای مناسب قرار می‌دهیم.

در روزهای اول تا حدود ۱۴ روز، برای تغذیه از سینی‌های مسطح و کارتن‌های حمل جوجه (با ارتفاع ۳ سانتی متر) می‌توان استفاده کرد.

ارتفاع بستر با توجه به فصل پرورش؛ ۱۰-۵ سانتی متر می‌باشد.

پس از آماده شدن سالن، باید درجه حرارت و رطوبت آن تنظیم شود.

و در نهایت، بعد از گذشت ۲۴ ساعت، جوجه‌ها را به سالن منتقل می‌کنند.

در روزهای اول، دمای جایگاه باید ۳۴ درجه سانتی‌گراد باشد. این میزان حرارت، با افزایش سن،

هر هفته دو درجه کاهش می‌یابد تا به ۱۷-۱۸ درجه سانتیگراد برسد. پس از آن، درجه حرارت

باید در همین حدود باقی بماند.

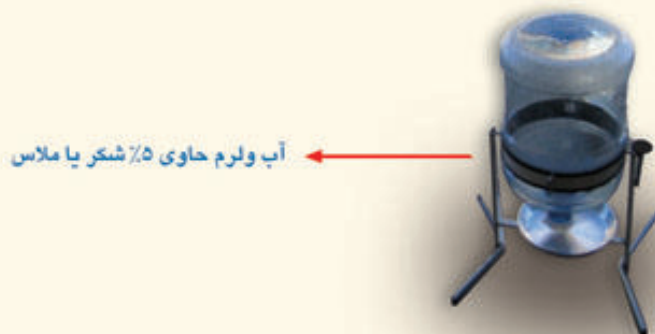
دمای روزهای اول

دمای ثابت

تغذیه جوجه ها

بعد از تولد، بهتر است به جوجه ها غذا داده شود. البته اگر تا ۲۴ ساعت تغذیه نشوند، مشکلی به وجود نخواهد آمد. در ساعت های اولیه ورود به جایگاه، آب ولرم حاوی ۵٪ شکر یا ملاس، برای شادابی و کاهش استرس ایجاد شده از حمل و نقل، مفید است.

تغذیه، بهتر است از روز اول با خوراک فرموله شده انجام شود. (در صورت عدم دسترسی به دان مورد نیاز در سه روز اول، از ذرت و مقدار کمی گندم و برنج آردی نیز می توان استفاده کرد). از مواد غذایی با فیبر زیاد (مانند جو) نباید استفاده شود. تا سن پنج هفتگی می توان جوجه مرغ ها و خروس ها را با هم نگه داشت. پس از انتخاب خروس های مورد نیاز (به ازن ۷-۸ قطعه مرغ یک قطعه خروس)، بقیه خروس ها را می توان به عنوان مازاد به فروش رساند.

پراکندگی جوجه ها در جایگاه

- تجمع جوجه ها در اطراف منبع حرارتی، نشان دهنده سردی
- پراکندگی آن ها در کنار دیوارهای سالن، نشان دهنده گرمی

- و پراکندگی یکنواخت حاکی از دمای مناسب آشیانه است.

در صورت افزایش و یا کاهش شدید درجه حرارت سالن، درصد تخم گذاری و رشد طیور کاهش می یابد.

نور

پرورش پولت؛ در هفته اول، در تمام ۲۴ ساعت باید روشنایی تأمین شود. از هفته دوم، نور کم می‌شود، به طوری که هر هفته ۲ ساعت از روشنایی کاهش می‌یابد تا به ۱۰ تا ۱۲ ساعت برسد. این وضعیت تا قبل از تولید، حفظ می‌شود. با شروع تخم‌گذاری، تحریک نوری اعمال می‌شود. یعنی هفته اول، یک ساعت به زمان روشنایی اضافه می‌کنیم. (در زمان پولت به مدت ۱۰ تا ۱۲ ساعت ثابت بوده)

از هفته دوم، «ابتدای هفته نیم ساعت» و «وسط هفته نیز نیم ساعت» به روشنایی اضافه می‌کنیم تا به ۱۵ ساعت در روز برسد. مرغ نسبت به نور آبی کور است بنابراین می‌توان در هنگام فروش و یا گرفتن مرغ‌ها در شب از لامپ‌های آبی استفاده کرد. حداکثر ارتفاع لامپ‌ها از کف سالن بین ۱۸۰ تا ۲۰۰ سانتی‌متر می‌باشد. شدت نور برای جوجه‌های ۱ تا ۱۴ روزه به طور متوسط ۳ تا ۴ وات برای هر متر مربع - برای جوجه‌های ۳ تا ۴ هفته، حدود ۲ تا ۳ وات - برای مرغ‌های جوان (پولت‌ها) ۵/۲ تا ۵/۳ وات - و برای مرغ‌های بالغ به طور متوسط ۵ وات برای هر متر مربع جایگاه، مناسب است. توجه؛ چون مرغ‌های بومی به خصوص در روستاها، بیشتر اوقات روز در خارج از آشیانه به سر می‌برند، این مدت زمان نیز به عنوان ساعات استفاده از نور محاسبه می‌شود. در صورت کمبود زمان استفاده از نور طبیعی، ساعات باقیمانده را می‌توان در آشیانه و با استفاده از نور مصنوعی جبران کرد.

عمر اقتصادی مرغ بومی

عمر اقتصادی مرغ بومی ۱۸ ماه است که پس از سپری شدن دوره رشد و رسیدن به سن بلوغ (۵/۴ الی ۵ ماه) و تولید تخم، معمولاً به مدت یکسال از آنها تخم‌کشی می‌کنند. علاوه بر ۱۸ ماه گفته شده، مرغ‌ها را به مدت یکسال دیگر می‌توان نگه داشت، ولی بعد از این مدت، به علت کاهش تولید، نگهداری مقرون به صرفه نیست.

مدیریت در گله مرغ بومی

چون هدف از نگهداری مرغ بومی، تولید پروتئین با استفاده از ضایعات کشاورزی و مازاد غذا در روستا و کمک به اقتصاد خانوار روستایی می‌باشد، تشکیل گله‌های بزرگ با توجه به امکانات محدود در روستاها مورد توجه نیست. پرورش مرغ بومی به عنوان یک کار جانبی که زنان روستایی می‌توانند نقش مهمی در انجام آن داشته باشند، مطرح است. بنابراین، برنامه مدیریت در این واحدهای کوچک به آن صورت که در مرغداری‌های صنعتی اعمال می‌شود، مورد نظر نیست. تشکیل گله‌های بیش از ۳۰۰ قطعه در روستا، به دلیل نیاز به تجهیزات و مراقبت‌های ویژه توصیه نمی‌شود.

غریزه کرچی

کرچی در مرغ بومی ایران به صورت غریزی وجود دارد. معمولاً بعد از یک دوره تخم گذاری، مرغ‌های بومی کرچ می‌شوند. در مدت کرچی، تخم گذاری قطع و تغذیه مرغ به حداقل می‌رسد. مرغ‌های کرچ تمایل به استراحت در جاهای تاریک دارند. برای کوتاه کردن مدت زمان کرچی می‌توان مرغ‌های کرچ را از آشیانه خارج کرده و در معرض آفتاب قرار داد. به این صورت، در آنها استرس ایجاد می‌شود.

عوامل ایجاد کرچی

کرچی یک صفت ژنتیکی است و با ظهور ناگهانی هوای گرم، جمع آوری نا منظم تخم مرغ و تاریکی آشیانه، در مرغ ایجاد می‌شود.

پر ریزی (تولک رفتن)

بیشتر مرغ‌های بومی بعد از یک دوره تخم گذاری دچار پر ریزی می‌شوند. هر چه پرهای مرغ دیرتر بریزد، از نظر صفت تخم گذاری بهتر است. مرغ‌های تخمی ضعیف پس از ۳ الی ۴ ماه تخم گذاری و مرغ‌های خوب، اغلب بعد از ۱۲ ماه تخم گذاری دچار پر ریزی می‌شوند.

عواملی که تولک رفتن مرغ بومی را تسریع می‌کنند، شامل: ابتلاء به بیماری انگلی، تغییر آب و هوا، نوع غذای طیور و گرم شدن محیط است.

در موقع تولک بری، باید مقدار پروتئین جیره و نور آشیانه افزایش داده شود. در ضمن برای بالا بردن کیفیت گله مرغ بومی، بهتر است علیه این دو صفت انتخاب صورت گیرد. یعنی؛ مرغ‌هایی که دفعات کرچی و تولک رفتن کمتر و کوتاه تری دارند، انتخاب شوند.

بیماری های رایج در طیور

* نیوکاسل

یک بیماری ویروسی و بسیار واگیر است که سویه های مختلف دارد. انتشار ویروس از طریق؛ هوا، وسایل آلوده و حمل و نقل طیور انجام می شود.

پیشگیری

- رعایت اصول بهداشتی
- نگهداری نکردن جوجه با مرغ های مسن
- ضد عفونی وسایل مورد استفاده
- انهدام بهداشتی لاشه های تلف شده در اثر بیماری و واکسیناسیون به موقع طیور، در پیشگیری مؤثر است.

* آبله طیور

یک بیماری ویروسی است که از راه مخاط چشم و زخم های ناحیه ریش و تاج انتقال می یابد.

پیشگیری

از طریق مایه کوبی و ضد عفونی جایگاه است. همچنین نور خورشید به علت خاصیت ضد عفونی کنندگی که دارد، می تواند باعث از بین رفتن عامل بیماری آبله در جایگاه های آلوده شود.

* بیماری تنفسی D.R.C

- از بیماری های میکروبی است. راه های انتقال آن؛
- از طریق تخم مرغ آلوده به جوجه
 - تماس جوجه سالم با جوجه بیمار
 - و عدم تهویه صحیح آشیانه است.

علائم بیماری C.R.D

ترشحات بینی، انسداد سوراخ‌های بینی، انبساط سینوس‌ها با مواد پنی‌ری شکل، ورم نای، کدر شدن کیسه هوایی، کم شدن اشتها، لاغری و خرخر کردن.

پیشگیری

با رعایت اصول بهداشت و به خصوص تهویه صحیح در آشیانه قابل پیشگیری است.

* عارضه خود خوری (کانی بالیسم)

عارضه خودخوری در طیور به علل مختلف از جمله؛ کمبود پروتئین، بالا بودن انرژی جیره، تراکم زیاد در آشیانه، کمبود آبخوری و دانخوری و حساسیت آن‌ها به رنگ قرمز به وجود می‌آید.

درمان این عارضه

- نوک چینی در مرغ بومی در سن ۱-۲ هفتگی که دو سوم از نوک بالایی و یک سوم از نوک پایینی را می‌چینند،
 - افزایش تعداد دانخوری و آبخوری و در نتیجه کاهش تراکم در آشیانه،
 - بالا بردن پروتئین جیره،
 - کاهش نور با استفاده از لامپ‌های با نور قرمز،
 - افزودن مقداری نمک به آب اشامیدنی طیور،
 - جدا کردن طیور زخمی،
- و درمان آن‌ها با استفاده از اسپری آنتی بیوتیکی، از جمله راه‌های درمان عارضه خودخوری است.

* عارضه پر خوری

این عارضه بیشتر در مرغ‌های تخم‌گذار دیده می‌شود. به این صورت که لوله گوارش طیور، با خوردن پر، مسدود شده و باعث تلفات می‌شود. وجود انگل‌های جلدی در روی بدن طیور، کمبود پروتئین جیره و کمبود دانخوری و آبخوری در آشیانه، از علل بروز این عارضه می‌باشد.

* بیماری کوکسیدیوز *

عامل بیماری از تک یاخته‌ای است به نام «ایمریا». این بیماری از راه مدفوع دام و طیور مبتلا خارج می‌شود و در محل‌های مرطوب، در مدت یکی دو روز ایجاد بیماری می‌کند. عامل بیماری از راه دستگاه گوارش باعث آلودگی مرغ‌ها شده و در روده (به خصوص روده کور) جایگزین و باعث خونریزی می‌شود.

علائم بیماری

اسهال خونی، لاغری و کم‌اشتهایی

پیشگیری

خشک نگه داشتن بستر، کاهش تراکم در سالن، تهویه صحیح و استفاده از کوکسیدیوستات‌ها در غذا، راه‌های ساده پیشگیری از این بیماری است.

* برنامه بهداشتی برای کنترل بیماری‌های مرغ بومی *

الف - واکسیناسیون

- ۱- تزریق واکسن مارک در یک روزگی در زیر پوست پشت گردن و یا عضله ران، به مقدار ۲ سی‌سی. (در کارخانه جوجه‌کشی انجام می‌شود).
- ۲- واکسن نوبت اول نیوکاسل «از سویه B1» به صورت آشامیدنی یا قطره چشمی (با نظر دامپزشک)، همزمان با تزریق واکسن کشته نیوکاسل + آنفلوآنزا.
- ۳- واکسن نوبت دوم نیوکاسل از سویه لاسوتا به صورت آشامیدنی یا قطره چشمی با نظر دامپزشک.

- ۴- واکسن نوبت سوم نیوکاسل از سویه لاسوتا.
- ۵- تزریق واکسن نیوکاسل با سویه لاسوتا در نوبت‌های بعدی، هر دو ماه یکبار.
- ۶- واکسن آبله در سن ۳ ماهگی، به صورت تلقیح در بال و در جایی که رگ‌های خونی نباشد.

ب- کنترل بیماری های انگلی

استفاده از داروهای کنترل کننده کوکسیدیوز، می تواند باعث جلوگیری از بیماری اسهال خونی شود. در فصل شیوع (تابستان)، برای کنترل انگل های خارجی مانند شپشک و کنه مرغی، می توان از سموم با غلظت معین و یا آب تنباکو استفاده کرد. یعنی باید بدن و بال های مرغ ها به وسیله محلول تهیه شده خیس شود. احداث حوضچه ضد عفونی در جلوی آشیانه در کنترل بیماری ها مؤثر است. با ضد عفونی کننده های ارزان، مانند آب آهک و یا کرئولین حوضچه ها را پر می کنند و در موقع ورود افراد به آشیانه، ته کفش را در حوضچه آغشته می کنند.

* تغذیه مرغ های بومی

یکی از خصوصیات برجسته مرغ های بومی، سازگار شدن با شرایط تغذیه ای نامناسب در روستا است. به طوری که ۴۰ تا ۶۰ درصد تغذیه مرغ بومی با استفاده از چرای آزاد و بقیه با غذای دستی تأمین می شود.

غذای مرغ های بومی متشکل از ضایعات کشاورزی، مازاد غذای سفره خانوار روستایی، پسچر علوفه و سبزی ها و جانوران ریز مانند بعضی از کرم ها می باشد که می توان با اضافه کردن مقداری مکمل غذایی، کیفیت غذای آنها را افزایش داد.

* مواد مورد استفاده در جیره

ضایعات کشاورزی و صنعتی، از جمله دانه های شکسته و نا مرغوب گندم، جو، برنج، نان ته سفره، زبره گندم، سبوس گندم، تفاله های گیاهی مازاد کارخانه های روغن کشی و صنعتی و ... که قابل استفاده در تغذیه انسان ها نیست، در جیره می تواند مورد استفاده قرار گیرد.

چرای آزاد

مرغ‌های بومی ساعاتی از روز را در روستا، مراتع و مزارع اطراف آن به چرا می‌پردازند و از مواد غذایی موجود در این محل‌ها استفاده می‌کنند. بسیاری از این مواد از جمله «علوفه سبز؛ یونجه و شبدر»، «علوفه تیره گندمیان (گرامینه‌ها)» و یا «گیاهان وحشی» ارزش غذایی فراوانی دارند که حاوی ویتامین‌ها، مواد معدنی و پروتئین مورد نیاز بدن طیور می‌باشند. میزان فیبر خام در جیره مرغ‌های بومی تا ۱۰٪ قابل تحمل است به شرط آنکه انرژی و مواد مغذی مورد نیاز تأمین شود.

محدودیت‌ها در جیره مرغ‌های بومی

در یک جیره غذایی، هر یک از مواد زیر، حداکثر به نسبت‌های زیر می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد؛

گندم تا ۵۰٪ - جو تا ۷۰٪ - سبوس گندم و برنج تا ۳۰٪ - ذرت تا ۶۵٪ - دانه حبوبات تا ۱۵٪ - ملاس ۲ تا ۳٪ - پودر کشک تا ۳٪ - کنجاله بذرک حداکثر ۳ تا ۵٪ - نمک طعام ۲۵٪ تا ۰.۵٪ - چربی تا ۴٪ - پودر صدف تا ۸٪

ذرت و گندم در تغذیه طیور می‌توانند جانشین همدیگر شوند. در صورت استفاده از هر یک از این دو ماده، بهتر است از دیگری استفاده نشود و یا استفاده از آن محدود شود. استفاده از سیر و ماست در جیره مرغ بومی، برای تقویت و بالا بردن مقاومت بدن و استفاده از خاصیت ضد عفونی‌کنندگی سیر در هنگام بیماری بسیار مؤثر است. آماج کردن جیره غذایی با مقداری دوغ، باعث بالا رفتن کیفیت جیره مصرفی شده و عوارض مسمومیت را در هنگام بروز، در مرغ‌های بومی کاهش می‌دهد.

چون در تغذیه مرغ‌های بومی تخمی لازم است از مواد معدنی مانند کلسیم و فسفر استفاده شود، می‌توان به چند روش اقدام به تهیه آن‌ها کرد.

۱- استخوان‌های حاصل از لاشه دام‌های کشتار شده را می‌توان جمع‌آوری کرد و در آب داغ مورد شستشو قرار داد، به طوری که چربی روی استخوان‌ها پاک شود. بعد با پودر کردن آن‌ها می‌توان مقدار مورد نیاز را وارد جیره مرغ‌های بومی کرد.

۲- استفاده از سنگ آهک در تغذیه طیور. به این صورت که سنگ آهک را پودر کرده و به تدریج به جیره اضافه می‌کنند. اگر یکباره مقدار زیادی از سنگ آهک وارد جیره شود، ممکن است سبب مسمومیت در طیور شود. حداکثر به میزان ۵/۲٪ می‌توان از پودر سنگ آهک در جیره مرغ‌های بومی استفاده کرد و ۱٪ در جیره نیمچه‌ها وارد نمود.

۳- در شهرهای حاشیه دریا، می‌توان از پودر صدف جمع شده در ساحل، به مقدار حد اکثر ۷ تا ۸ درصد وارد جیره مرغ‌های تخمی کرد. این مقدار در جوجه و نیمچه‌ها، در حدود ۱ تا ۲ درصد است.

تذکر

چون تغذیه طیور در حد تأمین انرژی مورد نیاز بدن انجام می‌شود، لازم است «در فصول گرم، از غذاهای با پروتئین و املاح زیاد» و «در زمستان از جیره‌های پر انرژی» استفاده کرد. استفاده از مواد معدنی مانند پودر استخوان یا پودر صدف به طور آزاد در دانخوری‌ها بسیار مفید می‌باشد. به این وسیله، کمبود مواد معدنی بدن مرغ‌ها تأمین می‌شود.

جمع‌آوری پوسته تخم‌مرغ و استفاده از آن در تغذیه طیور، به این دلیل که ممکن است آلوده به عوامل بیماری‌زا باشد، توصیه نمی‌شود.

گندم، ذرت، جو و برنج از غذاهای پر انرژی هستند، بنابراین استفاده از هر یک از این مواد در جیره طیور باعث محدودیت در مصرف دیگری می‌شود.

سبوس، جو و سایر مواد خشبی، به علت داشتن مقدار زیادی فیبر، به مقدار متناسب باید وارد جیره شود. در هنگام شروع تغذیه با سبوس، توصیه می‌شود به مقدار ۲٪ ملاس نیز وارد جیره شود و با آب قند در اختیار جوجه‌ها قرار داده شود تا مانع چسبندگی سبوس به سنگدان شود.

در فصول گرم سال با اقداماتی از قبیل؛

دادن آب خنک به طیور

خیس کردن و گلوله کردن غذا به اندازه‌های

قابل استفاده

و خوراندن غذای دستی در ساعت‌های

خنک روز (مانند صبح زود و غروب)

می‌توان مصرف غذا را در طیور بومی

افزایش داد که باعث بالا رفتن تولید می‌شود.

منابع

اصول پرورش طیور - دکتر زهری

اصلاح نژاد مرغ‌های بومی سراسر کشور

